

Δ Η Λ Ο Σ

Δι' ἔλλειψιν ἀρχιτεκτονικῶν μελετῶν αἱ ἀναστηλωτικαὶ ἐργασίαι τῆς Δήλου κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος περιωρίσθησαν κυρίως εἰς τὴν στερεώσιν τῶν ψηφιδωτῶν εἰς τὰς οἰκίας τῆς συνοικίας τοῦ θεάτρου, ὡς καὶ τὴν οἰκίαν τῶν δελφίνων. Ἐκ τῶν ψηφιδωτῶν τοῦ Διονύσου¹ ἀφηρέθη τὸ στρώμα τοῦ τσιμέντου, τὸ ὁποῖον ἐκάλυπτε τὰ ἔλλειποντα τμήματα, καὶ ἐπεχειρήθησαν μικραὶ συμπληρώσεις εἰς τὰς λεπτομερείας πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν ὀλίγων εὐτυχῶς φθορῶν, αἵτινες εἶχον προξενηθῆ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς εὐρέσεως.

Εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Δήλου συνεχίσθη παρά τοῦ μουσειακοῦ συντηρητοῦ κ. Ἄ. Μαργαριτώφ ἡ ἐπεξεργασία καὶ συντήρησις τῶν τοιχογραφιῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐξαχθῆ τὸ προηγούμενον ἔτος ἀπὸ τὰς παραστάδας τῆς οἰκίας ἀπέναντι τῆς γνωστῆς οἰκίας τοῦ λόφου². Τὰ ἀλλεπάλληλα στρώματα τῶν τοιχογραφιῶν ἀπεχωρίσθησαν καὶ ἐστερεώθησαν ἐντὸς μεταλλικῶν πλαισίων. Εἰς τὴν προσθίαν ὄψιν τῆς ἀριστερᾶς παραστάδος ὑπῆρχον πέντε στρώματα, ἀλλ' εἰς καλὴν κατάστασιν διεσφῆζετο μόνον ἡ παράστασις τοῦ ἀρχικοῦ: εἰκονίζεται φοινικόδενδρον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναρριχᾶται νέγρος. Ἡ ἐσωτερικὴ ὄψις τῆς παραστάδος ἐκαλύπτετο ὑπὸ ἐννέα στρωμάτων. Τὸ πρῶτον φέρει παράστασιν ἐπίππου πολεμιστοῦ, ἀκολουθούμενον ὑπὸ ἵπποκόμου, τὰ ἐπόμενα τρία παράστασιν Ἡρακλέους, εἰς τὸ πέμπτον καὶ ἕκτον εἰκονίζεται ἀγὼν πυγμαχίας (Πί ν. 477). Ἐκ τῶν ὑπολοίπων τριῶν στρωμάτων σφῆζεται εἰς καλὴν σχετικῶς κατάστασιν παράστασις παναθηναϊκοῦ ἀμοφορέως μετὰ ταινιῶν καὶ κλάδου φοίνικος, τοῦ βραβεῖου τῶν δηλιακῶν ἀγώνων. Εἰς τὸ τέταρτον καὶ πέμπτον στρώμα δεξιὰ κάτωθι τῆς παραστάσεως ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή ΚΑΛΑΜΟΔΡΥΑΣ³.

Αἱ τοιχογραφίαι τῆς ἀπέναντι ὄψεως τῆς δεξιᾶς παραστάδος εἶναι περισσότερον κατεστραμμένοι. Ἐκ τῶν ἐννέα πάλιν στρωμάτων, τὰ ὁποῖα τὴν ἐκάλυπτον, εἰς καλὴν κατάστασιν σφῆζονται μόνον αἱ εἰς δύο πεδία παραστάσεις τοῦ πρώτου στρώματος. Εἰκονίζεται κάτω σαλιγκτῆς — τὴν παράστασιν ταύτην ἐπαναλαμβάνει καὶ πρόχειρον χάραγμα — καὶ ὑπεράνω σκηπὴ θυσίας: τρεῖς ἱματιοφόροι ἄνδρες φέροντες στέφανον βαίνουν πρὸς βωμὸν δεξιὰ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐπίσης μικρὸς ὑπῆρέτης ὁδηγεῖ χοιρίδιον. Εἰς ἄλλα δύο στρώματα, ἐκ τῶν ὑπολοίπων ὀκτώ, διακρίνονται παραστά-

σεις πυγμαχῶν, ἐνῶ τὸ ὄγδοον, ὅπως καὶ τὸ ἀντίστοιχον εἰς τὴν ἀπέναντι πλευρᾶν, φέρει παράστασιν παναθηναϊκοῦ ἀμοφορέως, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου εἰκονίζεται πάλιν ἀγὼν πυγμαχίας.

Ἐννέα ἐπίσης στρώματα ἐκάλυπτον καὶ τὴν προσθίαν ὄψιν τῆς παραστάδος, ἀλλ' εἰς καλὴν κατάστασιν σφῆζεται μόνον ἡ παράστασις τοῦ ἀρχικοῦ: δεξιὰ τράπεζα φέρουσα ἄγγεῖα καὶ πόπανα (;) καὶ ἀριστερὰ παῖς, ὅστις πλησιάζει, διὰ νὰ ἀποθέσῃ σταφυλὴν πιθανῶς, ὑπεράνω ἀνθοπλόκαμος, ἐκ τοῦ ὁποῖου κρέμανται ταινίαι καὶ κομικὸν προσωπεῖον (Πί ν. 478). Εἰς ἄλλα τέσσαρα στρώματα, εἰς τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἐξακριβωθῆ μετὰ βεβαιότητος ἡ παράστασις, ἐμφανίζεται τὸ ἴδιον θέμα: ἄνδρες ὄρχησται καὶ ὑπεράνω πλόκαμοι καρπῶν καὶ φύλλων.

Τ Η Ν Ο Σ

Περὶ τὰ 100 μ. βορείως τοῦ χωρίου Χτικᾶδος, εἰς θέσιν «Σπληιά», κατὰ τὰς ἐργασίας διὰ τὴν ἀνόρυξιν ὑδρομαστευτικῆς τάφου ἀπεκαλύφθη ἀρχαῖος τάφος. Δύο γεωμετρικὰ ἄγγεῖα (οἰνοχόη καὶ σκύφος) ἐξαχθέντα παρεδόθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Τήνου. Ὁ τάφος εἶχε κτιστὰ διὰ πλακοειδῶν λίθων τοιχώματα καὶ ἐκαλύπτετο δι' ἀκανονίστων πλακῶν, μήκους 1.86, μέσου πλάτους 0,42 μ. Κατὰ τὸν ἐνεργηθέντα συμπληρωματικὸν καθαρισμὸν ἀνευρέθη εἰς ἀκόμη δίωτος σκύφος. Ὁ νεκρὸς εἶχε ταφῆ μετὰ τὴν κεφαλὴν πρὸς Α., ὑπ' αὐτὴν δὲ ὑπῆρχε μικρὰ πλάξ ἐν εἰδεί προσκεφαλαίου.

Μικρὰ ἀνασκαφὴ τοῦ χώρου ἔφερον εἰς φῶς καὶ δευτέρον τάφον, κείμενον εἰς ἀπόστασιν 0,50 μ. ἀπὸ τοῦ προηγούμενου. Ὁ τάφος οὗτος ἦτο κιβατίσχημος καὶ τὰς πλευρὰς ἐσχημάτιζον καθέτως τοποθετημένοι πλάκες: μήκος εἶχε 1.52, πλάτος 0,43 μ. Ὁ σκελετὸς εἶχε διαλυθῆ ἐντελῶς, ἀλλ' ὀλίγα λείψανα εἰδείκνον ὅτι εἶχε ταφῆ καὶ ἐδῶ μετὰ τὴν κεφαλὴν πρὸς Α. Τὰ κτερίσματα τοῦ τάφου ἦσαν δύο γεωμετρικὰ ἄγγεῖα, δίωτος σκύφος καὶ κίνθαρος, εὐρέθη ἐπίσης καὶ μία χαλκὴ πόρπη τοῦ τύπου Blinkenberg III.

Παρὰ τὸ χωρίον Χτικᾶδος, εἰς ἄλλην θέσιν, εἶχον ἀνασκαφῆ καὶ ἄλλοτε γεωμετρικοὶ τάφοι⁴. Φαίνεται ὅτι ἡ ὑπεράνω τοῦ χωρίου κλιτὺς κατελαμβάνετο ἀπὸ τοὺς διασπάρτους τάφους ἐνὸς μικροῦ συνοικισμοῦ. Ἡ ἴδια διασπορὰ τῶν γεωμετρικῶν τάφων, χωρὶς νὰ ἀποτελοῦν συνεχῆς νεκροταφεῖον, παρετηρήθη καὶ εἰς Καρδιανήν, πρὸς τὰ ἄγγεῖα τῆς ὁποίας ὁμοιάζουν καὶ τὰ νέα εὐρήματα⁵.

1. Mon. Piot XIV πιν. 14.

2. ΑΔ 18 (1963): Χρονικά, σ. 274.

3. Καλαμόδρος εἶναι διάσημος ἀθλητῆς τῆς ἐποχῆς τοῦ Μιθριδάτου (*Αθῆν. Χ 431 f.) ἴσως ἡ ἐπιγραφή δὲν εἶναι ἀσχετος πρὸς αὐτόν.

4. Κοντολέων, ΠΑΕ 1952, 542.

5. Doro Levi, Annuario 1925, σ. 203 κ.ε.

Θ Η Ρ Α

Κατά τὸν Νοέμβριον τοῦ παρελθόντος ἔτους, δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἐπανεληφθῆ ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ ἀρχαίου νεκροταφείου τῆς ΒΑ. Σελλάδας⁶. Ἄλλ' αἱ ἐργασίαι, αἵτινες διεξήχθησαν τῇ βοήθειᾳ τῆς ἀρχαιολόγου δ. Ἐ. Λαζαρίδου, διήρκεσαν μόνον ἐπὶ πενήτημερον, διακοπεῖσαι πρὸς τακτοποίησιν ἐπειγόντων ὑπηρεσιακῶν ζητημάτων.

Εἰς τὸν νότιον τομέα ἀνεζητήθη καὶ ἐκαθαρίσθη εἰς μῆκος 11 μέτρων ἢ συνέχεια τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ πρὸς τὴν πόλιν. Ἡ ὁδὸς φθάνουσα εἰς μεγάλους βράχους, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν λαξεύματα τάφων, διαγράφει στροφὴν καὶ προχωρεῖ πρὸς τὴν κατεῦθυνσιν τοῦ θαλαμωτοῦ τάφου, ὅστις εἶχεν ἀποκαλυφθῆ πρὸς διείσδυσιν. Κατὰ τὴν στροφὴν τὸ λιθόστρωτον δὲν σφάζεται, καὶ ἔνεκα τῆς διαφορᾶς τῶν ἐπιπέδων φαίνεται ὅτι ἐσχηματίζοντο βαθμίδες. Ἡ ἐσωτερικὴ πλευρὰ τῆς ὁδοῦ καταλαμβάνεται, πάλιν, ὑπὸ σειρᾶς ταφικῶν κατασκευῶν. Κάτωθι τῶν βράχων σχηματίζεται μικρὰ κοιλότης, μῆκους 1.12 καὶ πλάτους εἰς τὰ ἄκρα 0,24 καὶ 0,36 μ., τῆς ὁποίας ἡ μία στενὴ πλευρὰ κλείεται διὰ μικρῶν λίθων. Ἡ κοιλότης ἦτο πλήρης μελανῶν χωμάτων πυρᾶς, τὰ ὅποια περιεῖχον ἄφθονα ὄστρακα ἀγγείων. Συνεκολληθῆ μελαμβαφῆς φιάλη φέρουσα πολύχρωμον διακόσμησιν ἐκ φωτικῶν σχημάτων⁷. Εὐρέθησαν ἐπίσης διάφορα πήλινα εἰδῶλια πτηνῶν, πηλίνη κεφαλὴ κριοῦ καὶ μικρὸς δελφὶν ἐξ ἀσβεστολίθου.

Ὑψηλότερον ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ θαλαμωτοῦ τάφου ἀπεκαλύφθη ταφικὴ κατασκευὴ, ἣτις ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο παράλληλα τοιχάρια ἐξ ἀκανονίστων λίθων βαίνοντα εἰς ἀπόστασιν 0,80 μ. ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἔχοντα μῆκος τὸ πρῶτον 1.80, τὸ δὲ δεύτερον 1.10 μ. Μεταξὺ τῶν δύο τοιχαρίων ἴστατο κατὰ χώραν στρογγύλη στήλη καταλήγουσα ἄνω εἰς κωνικὴν διαμόρφωσιν καὶ φέρουσα καθέτως τὴν ἐπιγραφὴν ΕΧΕΒΩΛΟ (Πί ν. 479 α). Ὑψος ἔχει 0,49 μ. καὶ ἐνθυμίζει τὰ γνωστὰ εἰς σχῆμα φαλλοῦ ἐπιτύμβια τῆς Σμύρνης καὶ ἄλλων περιοχῶν τῆς Μ. Ἀσίας⁸. Ὁ τάφος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκεν ἡ ἐπιτύμβιος στήλη, δὲν ἤρηνήθη.

Κατὰ τὸν συμπληρωματικὸν καθαρισμὸν τοῦ χώρου πρὸ τοῦ λαξευτοῦ τάφου ἀπεκαλύφθη μία ταφὴ καύσεως ἐντὸς μεγάλου ἀμφορέως, στερεωμένου εἰς ἀβαθὲς κοίλωμα ἐκ μικρῶν λίθων, πέριξ τοῦ ὁποίου εἶχον ἀποτεθῆ τρία μικρότερα

ἀγγεῖα (Πί ν. 479 β). Ὅλα τὰ ἀγγεῖα ταῦτα ἦσαν ἄνευ κοσμήσεως ἢ γανώματος. Ἡ καθῆσις τοῦ νεκροῦ εἶχε λάβει χώραν ἐπὶ τόπου, καθὼς ἐδείκνυον τὰ ἐρυθρὰ ἐκ τῆς πυρακτώσεως χρώματα. Ἀξιολογώτερα ἀγγεῖα ἔδωσαν δύο ταφαὶ τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς. Κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ βορείου τομέως τῆς ἀνασκαφῆς, εἰς τὰ πρηνῆ, τὰ ὅποια ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὴν διάνοξιν τῆς νέας ἀμαξιτῆς ὁδοῦ, ἤλθον εἰς φῶς δύο ἀλλεπάλληλοι ταφαί, τῶν ὁποίων τὰ τεφροδόχα ἀγγεῖα εἶχον τοποθετηθῆ ἐντὸς ἐπιμήκων λάκκων. Ἐντὸς τοῦ πρώτου ἴστατο ἐγγωρίου κατασκευῆς ἀμφορεὺς φέρον λιτὴν γραμμικὴν διακόσμησιν, ὃ δὲ δεύτερος περιεῖχεν ὡς τεφροδόχον ἀγγεῖον ὠραίαν πελικὴν ρυθμοῦ Κέρτης φέρουσαν παράστασιν Ἀμαζόνων. Τὸ στόμιον ἐκλείετο δι' ἄωτου μελαμβαφοῦς κύλικος (Πί ν. 479 γ).

Τέλος, διελύθη τὸ ταφικὸν κρηπίδωμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἴστατο ὁ κυβόλιθος μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν ΒΑΣΙΛΟΚΛΕΙΑ. Εἰς βάθος 0,70 μ. ἀνεφάνη στρώμα τεφροῦ ἐκ πυρᾶς χρώματος καὶ περισυνελέγησαν τεμάχια ἐρυθρομόρφου κύλικος τοῦ αὐτοῦ ρυθμοῦ. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν εἰκονίζεται μορφὴ ὀρθίας γυναικός, ἣτις κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς κάτοπτρον καὶ παρ' αὐτὴν ὑπάρχει κάλαθος, τὸ δὲ ἐξωτερικὸν εἶναι ἀπλῶς μελαμβαφές. Διὰ τὴν μὴ καταστραφῆ ἢ συνολικὴ μορφή τῶν ταφικῶν κατασκευῶν τοῦ νεκροταφείου, τὸ κρηπίδωμα μετὰ τὴν ἔρευναν ἀνασυνεκροτήθη.

Ν. Σ. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ

*

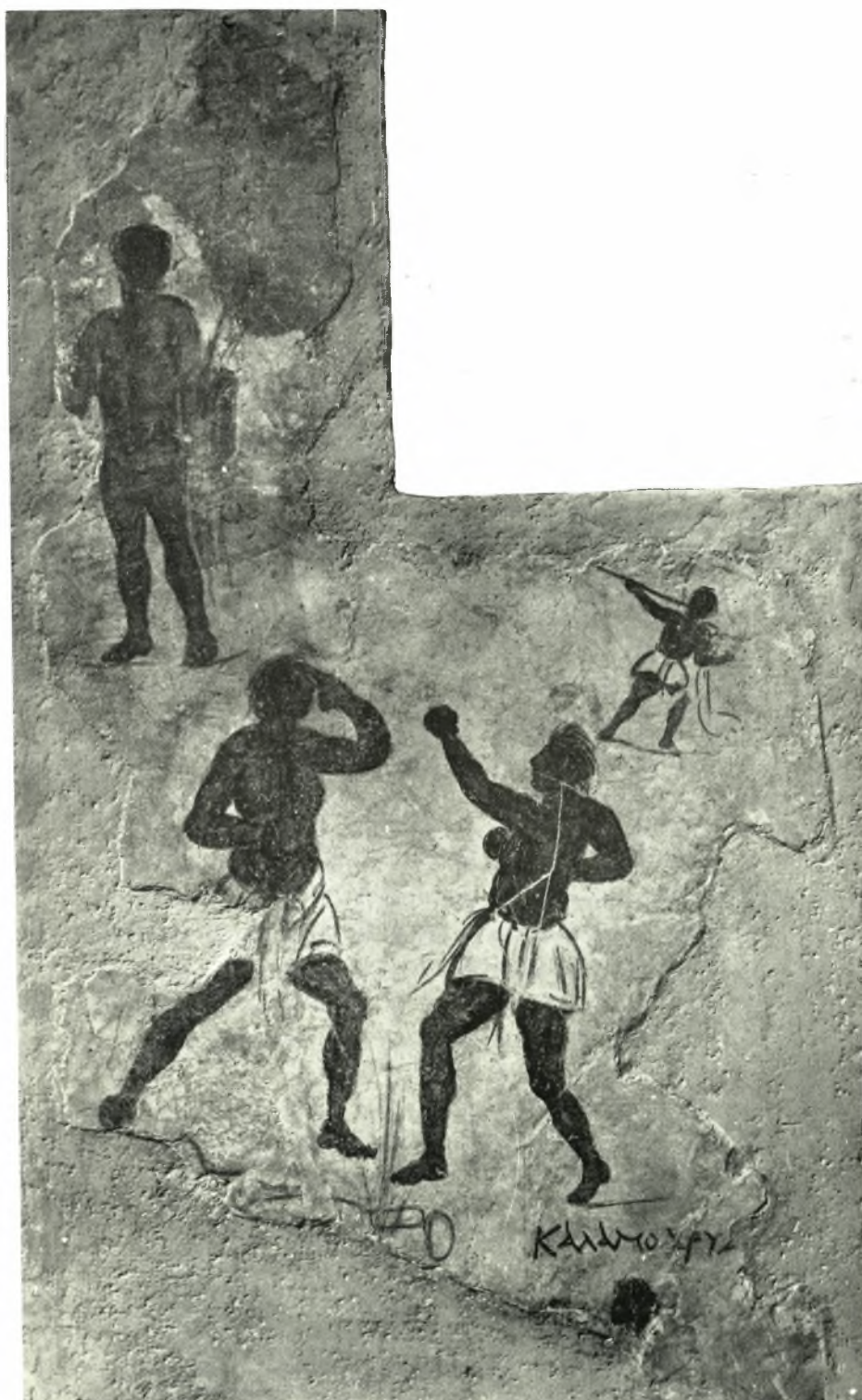
ΚΕΡΟΣ

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1963, χορηγοῦσης τῆς ἀρχαιοφίλου κ. Αἰκ. Γουλανδρῆ, ἐγένετο ἀνασκαφικὴ ἔρευνα κατὰ τὴν ΝΔ. ἄκρον τῆς νήσου Κέρου, ὅπου κατὰ καιροὺς ἐσημειώθη ἀρχαιοκαπηλικὴ δραστηριότης, τὴν ὁποίαν ὑπεβοήθει καὶ τὸ ἔρημον τῆς περιοχῆς. Ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης συνάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν πρέπει νὰ ἐξετείνετο μέγα πρωτοκυκλαδικὸν νεκροταφεῖον, τὸ ὁποῖον εἰς ἄγνωστον χρόνον κατεστράφη συνεπείᾳ γεωλογικῶν μεταβολῶν, ὡς κατολισθήσεων κ.τ.δ. Μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δύναται νὰ ἐξηγηθῆ ἡ ἀφθονία θραυσμάτων μαρμαρίνων κυκλαδικῶν εἰδωλίων (Πί ν. 480 α) καὶ ἀγγείων, καθὼς καὶ ὄστράκων γραπτῶν συνήθως ἀγγείων. Τῶν μαρμαρίνων ἀγγείων τὰ θραύσματα ἐνίοτε φέρουν ἐγχάρακτον διακόσμησιν. Πάντα ταῦτα ἀνευρίσκονται εἰς τε τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τὴν ἐπίχλωσιν, ἀνεξαρτήτως

6. ΑΔ 17 (1961/2): Χρονικά, 268 κ.ε.

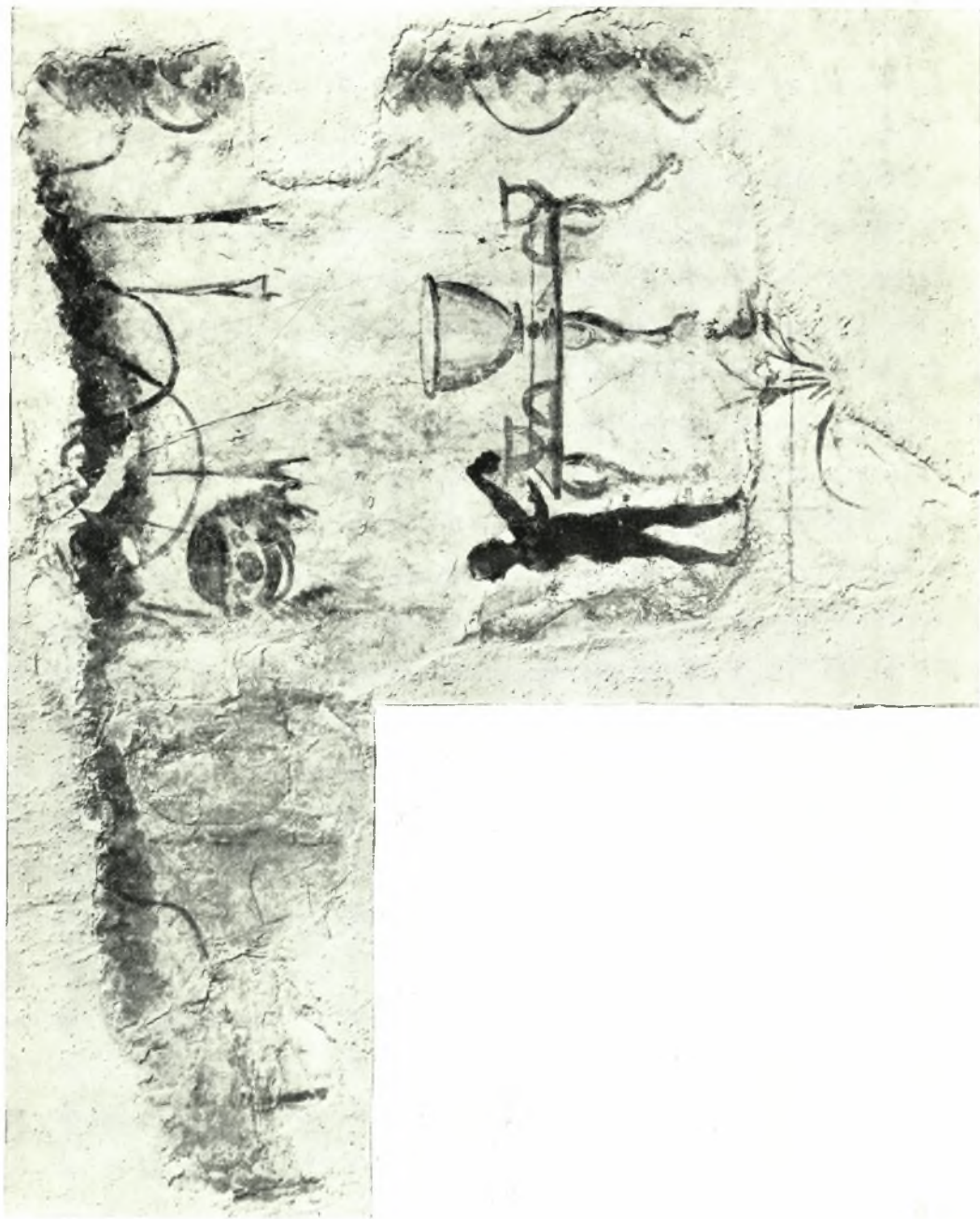
7. Πρβλ. Ε. Buschor ΑΜ 1929, 146.

8. F. Milfner ÖJh 1932, Beiblatt 156.

Δήλος: Τοιχογραφία έσωτερικής όψεως τής παραστάδος. Στρώμα 5. Άγών πυγμαχίας

Ν. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ

Δήλος: Τοιχογραφία προσβίας όψεως τής παραστάδος, Ἄρχικόν στρώμα

Ν. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ

Θήρα: α. Ἐπιτύμβιος στήλη, β. Ταφή ἐντὸς πίθου, γ. Ταφή καύσεως

Ν. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ